

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Samlinger

til

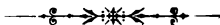
Jydsk Historie og Topografi.

~~~~~  
2. Række. 1. Bind.  
~~~~~

Udgivet

af

det jydsk historisk-topografiske Selskab.

Aalborg.

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1886—88.

Om Overtro før og nu i det nordlige Vendsyssel.

Af A. Peter Gaardboe.

Da Overtroen jo lidt efter lidt har maattet og fremdeles maa vige for den tiltagende Oplysning, navnlig mere Kjendskab til Naturlovene, maa det i kulturhistorisk Henseende have stor Interesse at samle og til Efterslægten overlevere saa megen Oplysning som muligt om denne fra Menneskeslægstens lavere Kulturtrin uadskillelige Svaghed. At Oplysningen i Vendsyssel ikke er mindre god og Overtroen saaledes heller ikke større hos de lavere stillede Samfundsklasser end i de andre Landsdele, har jeg havt Lejlighed til personlig at overbevise mig om. Ligesaa vist som det er, at Overtroen er taget meget af i de sidste 50 Aar, lige saa sandt er det ogsaa, at der endnu er mere tilbage af den, end man skulde tro, og det ikke alene hos den almindelige Landbostand og da navnlig den kvindelige Befolkning; men selv hos de mere Oplyste og Dannede kan man endnu træffe paa Individier, der ikke have kunnet frigjøre sig for denne fra vore Forfædre overleverede Fordom, til hvis Udryddelse absolut fordres en betydelig bedre almindelig Oplysning, men om hvis Nødvendighed den store Hob desværre endnu har altfor dunkle Begreber.

For at give en lettere Oversigt over disse mine Meddelelser, vil jeg fremsætte dem saaledes, som jeg har samlet dem, om denne Egns Hovednæringsveje, Landbrug og Fiskeri samt forskjellige andre Forhold i Livet, og begynde med

I. Overtro ved Landbrug.

a. Ligesom man troede og til Dels endnu troer, at onde Mennesker o: »Skarnsfolk« ved Fandens Kunster kunde tage Mælken af Ens Køer, saaledes troede man ogsaa, at slige Mennesker kunde tage Naboernes Avl, hvilket skulde kunne forebygges ved i Sædtiden, Før- og Efteraar, at lægge en »Glød« i det første Læs Gjødning, der kjørtes ud, og blev der saa ogsaa kastet en Saltsten paa hver Ager, umiddelbart før den skulde saaes.

b. Som Middel mod Mus anvendtes om Høsten, idet man satte det første Neg i Laden, følgende Trylleformular: »Der Mus har Du Dit, lad saa mig beholde mit«.

c. Paa Bunden af det Kar, hvoraf Koen blev vandet første Gang efter at have kælvet, lagdes en Kniv og ligeledes paa Bunden af Spanden, i hvilken den blev malket første Gang efter Kalvningen, og skulde det ved disse Midler kunne forebygges, at »Skarnsfolk« ikke kunde tage Mælken af Koen. Andre satte en Kniv eller et andet skarpt Instrument med Egen vendt nedad over Døren, gennem hvilken Koen skulde ud til Vand, hvilket ogsaa anvendtes, første Gang Creaturene skulde paa Græs om Foraaret. Nytaarsmorgen blev der stiltiende givet hvert Kreatur 3 Ax af hvert Slags Sød, for at Ingen ved Trolddom skulde fratage dem Ædelysten. Naar en Person eller et Kreatur var forhexet, skulde Manden gaae paa Kirkegaarden en Søndag, Tirsdag eller Fredag Aften og stille sig ved vestre Ende af Kirken med Ansigtet vendt mod Øst, og skulde han saa under den højre Fod tage 3 Haandfuld Jord (»Kirkens Muld«) og i Stedet derfor lægge lige saa megen Jord, som var taget udenfor Kirkegaarden. De 3 Haandfulde »Kirkens Muld« blev saa bunden paa den Forhexede tilligemed et Stykke »Flyvrøn« (af et Rønnetræ, som er voxet paa et andet Træ), hvilket alt skulde udføres stiltiende. De to nævnte Dele (»Kirkens Muld« og Flyvrøn) bleve ogsaa brugte som Amulet til at sætte over Døre eller gjemmes paa andre Steder i Husene, og en gammel Tømmermand har fortælt mig, at han flere Gange ved Reparation paa gamle Huse har fundet samme, og havde vedkommende Husejere forsikret ham, at det ikke var dem bekendt, at disse Gjenstande var

gjemte i Huset, og kunde de maaske undertiden have helliget der i Aarhundreder. Naar en Ko ikke kunde faaes med Kalv, — »løb igjen« — blev der paa et Sted, hvor 3 Markskjel stødte sammen, under den højre Fod taget 3 Haandfulde Jord, som blev lagt i det Vand, hvoraf Koen drak første Gang, efterat den havde været ved Tyr.

d. St. Hans Aften lagdes Ild (en lille »Glød«) i Mælke-spanden, hvorpaa der saa malkedes 3 Stænk af hver Ko, hvilket skete for at forebygge Uheld paa Køerne og navnlig til Beskyttelse mod »Forgjærelse«, og maatte den nævnte Ubetydelighed af Mælk ikke nydes af Mennesker, men blev kastet i Svinetønden.

e. Naar en Mand bekom et nyt Kreatur, maatte det ikke komme i Hus, før der 3 Gange var bleven kastet Ild over det, nemlig over Hovedet, midt over Ryggen og over Lænden. Nogle ansaae det for tilstrækkeligt at lade Dyret gaae over en Glød, som blev lagt udenfor Fodstykket af Staldøren.

Paa Gaarden K. i et Sogn i Nærheden af Frederikshavn var man for omtrent 10 Aar siden meget plaget med Hexeri, mod hvilket der blandt andet blev anvendt følgende Midler. Manden skulde sove — og laae virkelig ogsaa — en hel Nat i en aaben Grav paa Kirkegaarden, hvilket skulde hjælpe mod Hexeriet paa Folkene; men med Kreaturene var der ogsaa stadig noget i Vejen, og for at faae dette i Rigtighed havde den afbenyttede Hexemester ordineret, at der skulde graves en Grønsværs Tørv saa stor, at der i samme kunde gjøres et Hul af saa stort Omfang, at en Hest kunde bringes der igjennem 3 Gange; men da dette en Nat skulde iværksættes af Manden og Konen, vare de saa uheldige, at Tørv'en gik i Stykker, idet de vilde bringe Hesten derigjennem. Denne blev nemlig sky, og ved at den stødte sig løs fra Manden og derefter gjorde nogle voldsomme Spring, opskræmmedes en i Nærheden liggende Hare, hvilket blev anset for et meget slemt Varsel, da dette Dyr, som senere bliver omtalt, har spillet og endnu spiller en betydelig Rolle i Overtroens Historie, og da Manden sandsynligvis heller ikke sov godt i Graven paa Kirkegaarden, var det ikke sært, at det ikke blev bedre med Hexeriet i K., hvilket en forslagen Vagabond, som drøv

omkring paa Egnen, ogsaa havde faaet Nys om, og indfandt denne sig saa en skjøn Dag i K., hvor han udgav sig for »en klog Mand« og blev derfor meget gjæstfrit modtaget. Til denne Hexemesters Kure udfordredes Medicin, og da denne, som han foregav, ikke kunde faaes paa Apoteket i Frederikshavn, men derimod nok paa Apoteket i Hjørring, og »den kloge Mand« helst selv vilde besørge dette Indkjøb, lod Manden ham kjøre til Hjørring, hvor han forsvandt tilligemed de Penge, Rejseklæder og Fødevarer, hvormed han var bleven forsynet i K., hvor han heller ikke senere lod sig se. Imidlertid døde Manden i K., og det blev bedre med Uheldet paa Kreaturene, hvorimod Enken stadig væk var »forgjort«, indtil en anden »klog Mand« ordinerede, at hun skulde bruge mørkeblaa Brilller med store Glas, og maatte hun saa passe nøje paa, at ingen kom til at se hende i Øjnene uden igjennem de nævnte Brilller, som Meddeleren heraf saa hende gaae med flere Gange.

II. Ved Fiskeri.

A. *Fra Aalbæksbugten.*

Ogsaa Fiskerødskeer troede man, og troer tildels endnu, at »Skarnsfolk« kunde »forgjøre« eller, som det mere almindeligt benævnes, forhexe, og det var ikke sjælden, at der blev søgt Raad herfor hos »kloge Folk«, uagtet de Fleste selv kjendte og ogsaa anvendte adskillige Beskyttelsesmidler herimod. Naar et Flyndervaad var færdigt, blev der 3 Gange kastet Ild gennem en Maske ved »Flodtælllet« lige over Kalven — den Del af et Vaad, hvori Fisken samles —, ligesom der ogsaa blev skaaret et Kors i den øverste Ende paa hver af de to »Stave« — smækre Træstokke —, til hvilke Vaadet er hæftet med hver Ende. Naar det hændte, at der, naar man »stenede« et Bundgarn, faldt en Sten paa Jorden, maatte denne ikke tages op eller bruges denne Gang. Naar et Bundgarn blev »stenet« i Stuen, maatte den aabne Ende af »Kloven«, paa hvilken det var trukket, vendes »tefram« (ud ad), naar Garnet blev baaren ud af Stuedøren, for at give god Fangst. For at beskytte et nyt Bundgarn mod »Forgjørelse« og tillige gjøre det mere »lyksomt te Faangst« var

det (og er endnu) Brug at binde et Stykke Staal paa det, naar det første Gang skulde sættes i Havet. Naar man drog ud paa Fiskeri, var det for 30 Aar siden almindelig Brug, at hver Mand, efterat Baaden var roet ud over Revlerne, bad en Bøn, og blev der under denne »holdt paa Aarerne« \circ : Baaden laae stille. Saaledes bad vore hedenske Forfædre jo ogsaa Guderne om Held til deres Ledingsfærd.

B. Fra Skagen.

Naar et nyt Vaad var complet færdigt, blev et brændende Lys ført igjennem »Ørebaandet«¹⁾ og Enden af »Kalven« \circ : Sækken. Som et almindeligt Præservativ mod Forhexelse af ny Fiskeredskaber brugtes og bruges tildels endnu at kaste et Glas Brændevin²⁾ i Vaadet, Bundgarnet eller Bakkerne³⁾, hvilket Middel blev anvendt mod alt »Skidteri«. Et andet Beskyttelsesmiddel var, at en Maske blev brændt i hver Halvdel af Vaadet eller Bundgarnet.

For at bevirke god Fangst var det, og er endnu, Brug, at der, den første Gang Torskebakkerne i det ny Aar skulde sættes i Havet, blev medbragt en Endeskorpe (»Skalk«) af et nyt Sigtebrød, som skulde ligge paa Bakktruget, og blev denne »Skalk«, samtidig med at den sidste Krog gik af Truget, kastet i Havet, hvilket skulde bevirke god Fangst hele Aaret. Der maa ikke siges Tak, naar en Fisker laaner eller tigger Agn af en anden, da Fiskene saa ikke ville bide paa Krogene, ligesom der heller ikke maa bandes eller sværges, hverken naar man »æuede« (satte Agn paa Krogene) Bakkerne eller naar Bundgarnene bleve »stenene« (forsynede med Sænkestene). Mange ældre Fiskere holdt og holde endnu strængt over, at ingen Fremmed, navnlig Fruentimmer, maatte se, naar Bundgarnene bleve »stenene«, og var det især med Hensyn til god Fangst uheldigt, hvis det var et gammelt Kvindfolk. Naar det første Menneske, en Fisker, naar han var paa Vej til Stranden, mødte, var en gammel Kjærling,

¹⁾ De Stik paa »Tællerne«, hvormed disse fæstes til »Stavene«.

²⁾ I Skagens gamle Tingbøger har jeg først set Brændevin nævnt i Midten af sidste Halvdel af det 17de Aarhundrede.

³⁾ Et Lineredskab med Kroge.

var han overbevist om, at Fiskeriet vilde mislykkes eller andet Uheld ramme ham, og han vendte derfor hjem igjen og tog ikke paa Havet denne Dag. Fiskerne af den sidste Menneskealder tage det vel ikke saa nøje med at møde et gammelt Kvindfolk; men det er ganske vist, at de Fleste ere meget misfornøjede med et saadant Møde, naar man er paa Vej til Stranden. Endnu tro de fleste Fiskere, at det vil medføre Ulykke at nævne Mølle eller Præst paa Havet. I Stedet for Mølle bruges Ordet »Trindel« og i Stedet for Præst »Lodden Anders«.

Af og til høres der endnu Tale om, at der er bleven set Varsler for Strandinger, og det er bleven fortalt af aldeles troværdige og ellers oplyste Folk, at de om Natten ved at færdes paa Stranden have seet Skibe staae paa Revlerne; men naar man er kommen nærmere til Stranden, er Synet forsvunden; men det skal saa altid have slaaet til, at et Skib efter længere eller kortere Tids Forløb er strandet netop paa det Sted, hvor den illusoriske Stranding er bleven seet. Da en Strandfoged en Nat gik over Klitten til Stranden, hørte han i Nærheden af denne Nødskrig fra Søen og saae ogsaa et stort Skib staae paa Revlen; men da han kom ned paa Forstranden, var baade Skib og Mandskab forsvunden, og da det var maanelyst og klart Vejr, kunde det ikke være et virkeligt Skib, der var forlist, og der drev heller ikke hverken Lig eller Vragstykker i Land; men paa samme Sted indtraf ogsaa kort Tid efter en Stranding, af hvis Besætning en Del druknede. Fiskerne ville ofte have set brænde Lys paa de Steder, hvor Strandinger senere indtræffe. Knagen og Bragen i Vragbjelker og Kahytsdøre, anbragte i Huse, ansees ogsaa som Varsel for Strandinger.

Hr. Toldforvalter Lauritzen i Skagen, som har været saa venlig at meddele mig disse Oplysninger, mener, at Overtroen dog snart vil være udryddet der; i alt Fald fremtræder den ikke saa aabenlyst som tidligere, og de, som endnu ikke have formaaet at frigjøre sig for den, søge at skjule det, saa godt de kunne, for ikke at gjøre sig latterlige for de mere Oplyste.

III. Ved Tyveri.

I forrige Tider og endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede kunde Overtroen, ved Siden af Datidens mindre gode Retspleje, vistnok i visse Henseender have sin Nytte, og jeg betvivler ikke, at for Ex. Tyveri, som dengang gik mere i Svang, modvirkedes lige saa meget, om ikke mere, ved Frygt for de saakaldte Hexemestre, der foregave at kunne vise igjen og slaae Øjne ud, som ved Politøvrigheden. For 50 Aar siden var Tyveri, som ikke sjælden var forenet med Indbrud, mere almindeligt end i vor Tid, og Mange stjal ganske vist i hine Tider, da Fattigforsørgelsen var meget utilstrækkelig, ogsaa af Nød og Trang, og det er den stigende Velstand og tiltagende Oplysning, som har forandret disse Forhold.

Degnen Søren Nielsen i Raabjerg Sogn — død 1855 —, bekjendt for sin sjældne Jovialitet og store Snildhed, havde en udbredt Praxis med »at vise igjen« og »slaae Øjne ud«, og var man især overbevist om, at han grundigt forstod den sidstnævnte Branche af den sorte Kunst. Det blev nemlig almindelig antaget, at han ved overnaturlige Kunster havde slaaet det ene Øje ud paa sin Kone, med hvem han var meget karrig, og havde hun derfor engang, som hun selv fortalte, taget sig selv til Rette i Pengeskabet; men Degnen savnede snart sine Penge og lod nu som sædvanlig sine Ord »forlyde med«, at hvis ikke Pengene kom tilbage, skulde det nok blive kjendt paa Tyven. Pengene, som Degnen nok ikke troede Konen havde taget, kom ikke tilbage; men en skjøn Dag havde den sidstnævnte et Øje mindre, og denne tilfældige Begivenhed var det nok, som især skaffede den meget raffinerede Degn den store Anseelse, han i en længere Aarrække nød med Hensyn til at kunne vise igjen, og det var ikke sært, om man i hin Tid var bange for at blive Gjenstand for Udøvelsen af hans sorte Kunst, og dette forstod Søren Nielsen ogsaa mesterlig at føre sig selv og Andre til Nytte. Saasnart noget var stjaalet, henvendte man sig strax til »Dini« (Degnen), og det slog ham sjælden fejl at vise det Stjaalne igjen, det vil sige, faae Tyven til at bringe det tilbage. Den Bestjaalne havde jo i Reglen En eller Anden mistænkt for Tyveriet, og naturligvis forstod »Dini« at faae dette frittet ud, hvorefter han saa fik fat paa den Mistænkte, som, naar det var den

Skyldige, hellere, da Degnen altid lovede at fortie Sagen, vilde levere det Stjaalne tilbage end miste et Øje. Degnen var saaledes paa en Gang baade sig selv og Andre til Tjeneste, og fik han ikke contant Betaling for sin Ulejlighed — Penge vare dengang mere sjældne end nu —, fik han alligevel altid rigelig Godtgjørelse for sine Mesterstykker i Fisk, Æg o. s. v. — For omtrent 60 Aar siden levede i Raabjerg Sogn en forfærdelig Gnier, som havde overgivet sine sammenskrabede Penge til en Søster, som, da Broderen, der levede ugift, var død, nægtede at have hans Penge i Forvaring, hvilket de øvrige Arvinger vare overbeviste om ikke forholdt sig rigtig, og de søgte derfor Raad hos retskyndige Folk, men uden noget Resultat. Endelig kom de i Tanker om, at Degnen, som de vidste kunde vise igjen, maaske ogsaa kunde hjælpe i det foreliggende Tilfælde, og de bleve ikke skuffede i deres Forventning; thi efterat Sagen var bleven ham forebragt og han havde havt Søsteren, der havde Pengene i Forvaring, under Behandling, varede det ikke længe, før hun gav denne for Medarvingerne behagelige Forklaring, at nu havde hun fundet Lasses — Gnieren hed Lars — »de bitte rød Penge-skrin« i en Tørvestak.

For omtrent 50 Aar siden fandtes der i det nordlige Vendsyssel ikke saa faa Hexemestre, som gave sig af med flere forskjellige »Sorte Kunster«, f. Ex. vise igjen, kurere forhexede o: »forgjorte« Mennesker og Creature helt ned til Høns, stille Blod, signe, vise Væggetøj og Mus hen, skaffe Folk deres Smør igjen, som man troede onde Mennesker havde taget, naar man ikke kunde faae Smør i Kjærnen, hvilket nu sjældent slaaer fejl, men tidligere var af Mangel paa Kjendskab til Mejeridriften meget almindeligt; men der gaves næppe Nogen, der med Hensyn til at vise igjen i Snildhed kunde stikke Degnen i Raabjerg, om hvem man ved, at han, naar han troede at have for sig en mere end almindelig durkdreven Tyv, der hørte hjemme i Sognet, tog Kirkebogen frem og yttrede derhos: »ja, her æ no Kirkebogen, no skal a te aa si, om a ka find Dit Navn«, og efter at have bladet frem og tilbage, udbød han: »jo, her haar a et«, hvorpaa han med megen Værdighed fremtog af et Skab en Bog, hvis Titelblad var trykt med store røde Bogstaver, og som der skulde gives den tilstedeværende Synder Lejlighed til at se. Degnen lod

nu, som han med stor Opmærksomhed læste i Bogen, og lod tillige af og til et gjennemborende Blik glide hen over den Mistænkte, til hvem han endelig henvendte den Bemærkning: »Ja, ja, no ka Do betink Dæ paa et te i Mohn (Morgen); æ Do skyldte, aa Do int testaaer et, gjæller et jo æ Yv (Øje)«, og naar den Bestjaalne nu havde mistænkt den Skyldige, endte Forhandlingen hos Degnen i Reglen med en aaben Tilstaaelse, og saaledes fortjente han ofte lidt til at bøde paa sine tarvelige Indtægter med, da Tyven, hvem Degnen lovede den strængeste Tavshed, jo maatte bøde lidt enten med Fisk eller Penge.

IV. Ved forskellige Forhold i Livet.

a. At møde en Skruptudse eller finde en saadan i Nærheden af sin Bopæl blev, og bliver endnu, anset for et slemt Varsel. Man antog nemlig dette Dyr for at være en forvandlet Hex, som derfor altid blev taget med en Ildtang og brændt. Det samme troede man, naar en Hare løb over Vejen, paa hvilken man gik eller kjørte. Ved at spytte tre Gange efter den troede man at kunne tilintetgjøre dens Tryllemagt.

b. Naar Præsten i gamle Dage »læste i Hatten«, naar han kastede »Muld« paa et Lig, troede man, at han derved formenten den Døde at »gaae igjen«. Flere gamle Folk have fortalt Meddeleeren heraf, at det i Begyndelsen af dette Aarhundrede endnu var almindelig Skik, at Præsten paa store Bededag, medens Højmessesalmen blev sungen, gik ud af Kirken, og troede man saa, at han ved Hjælp af den sorte Kunst gjorde noget, for at de Døde i Almindelighed ikke skulde »gaae igjen«. Flere Gamle have ogsaa fortalt mig, at man paa samme Tid ofte paa store Bededag i Kirken hørte en dæmpet, jamrende Lyd, som man mente kom fra Djævelen, som man troede befandt sig saare ilde, navnlig under den lange Bøn.

c. Ved Barnedaab maatte Konen, som bar Barnet, nøje passe paa, naar hun vendte sig for at gaae fra Præsten, at hun kunde faae »Kristentøjet« til at berøre dennes Kjole, da Barnet saa, naar det voxte op, kunde blive »nemt« til at lære at læse.

d. En Børnesygdom, som kaldes »Dørspænd«, bestaaer i, at Barnet ikke kan trives og navnlig ikke kan komme til at gaae. Denne Sygdom troer man fremkommer, naar en svanger Kone gaaer igjennem en Dør, i hvilken et Barn umiddelbart i Forvejen har staaet og spændt sine Arme ud til begge Dørstolper. Denne Sygdom skal kunne kureres paa Kirkegaarden, og er der endnu i vor Tid gjerne en Husmandskone, som i en vis Kreds i Sognet gjør en Forretning af at rejse til Kirken med saadanne syge Børn, hvilket maa ske stiltiende og ved Nattetid. Midlet, som anvendes, bestaaer i, at der paa Kirkegaarden graves en Tørv, hvori gjøres et Hul saa stort, at Barnet kan puttes der igjennem, hvilket maa gjøres tre Gange. Naar man i Frostvejr ikke kan grave Tørv, tages af den sidst tilkastede Grav tre Tørv, af hvilke de to stilles op paa Enden og lægges saa over disse en tredie Tørv, og gjennem den saaledes dannede Aabning puttes det syge Barn ogsaa tre Gange. Forestillingen om og Troen paa Aarsagen til denne Sygdom er endnu temmelig almindelig i flere Sogne i det nordlige Vendsyssel.

Ildsaarelse er en Sygdom, som man troer Barnet faaer, ved at Moderen under Svangerskabet gaaer over Ild. Barnet bliver overmaade hudløst, navnlig mellem Benene. Denne Sygdom kureres ved at veje Barnet over Ild.

Sømbyld (»Sembøld«) kaldes en Sygdom med mange sorte-blaa Smaabylder af Størrelse som et Sømhoved, og som man troer Barnet faaer, naar Moderen under Svangerskabet har siddet paa en Kiste med Jærn-Beslag og lige over et af Sømmene i dette. Sygdommen skal kunne hæves ved at faae Barnet til at sove i Kisten, medens Moderen sidder paa den.

Naar et Barn, som ikke skal være sjældent, er bleven »skøjseet«, skal det kunne kureres ved at trække det igjennem 2 Tørv, over hvilke en 3die er lagt, af en ny Grav, hvorefter Moderen skal gaae 3 Gange omkring Kirken og hver Gang røre ved Kirkedøren. Paa Tilbagevejen skal der gaaes over Kirkegaardsdiget, og Barnet maa ved Hjemkomsten ikke komme ind ad Døren, men puttes igjennem et Vindue, og maa det Hele udføres stiltiende. — Ved at være »skøjseet« forstaaes i det nordlige Vendsyssel, at Barnet er bleven set af et løst Kvindfolk — en »Skøj« o: Skjøge —, og er Sygdommen den samme, som nu kaldes den engelske Syge.

Mange tro endnu, at Sygdommen kan kureres ved at faae Barnet til at sove i en Særk, som tilhører det Kvindfolk, der har »skøjseet« Barnet, men »Skøjen« maa ikke være vidende derom.

e. Ved Bryllupper bliver det anset for et slemt Varsel, om Brudeparret kommer til Kirken »under aaben Grav«, det vil sige en Grav, der som Følge af en forestaaende Begravelse ikke er tilkastet. Man troer saa, at den ene af Brudeparret snart dør. Samme Betydning tillægger man ogsaa det Tilfælde, naar det ene af Brudelysene brænder stærkere end det andet, og troer man, at den, hvis Lys først er udbændt, skal dø først. At gjøre Holdt med den Vogn, paa hvilken Brudeparret befinder sig, skal heller ikke varsle noget godt, og det samme troer man, naar begge Hestene have »gjødet« samtidig, før der kjøres til Kirke.

f. Før man kjørte »af Sted«, enten det var til Markarbejde eller til en længere Rejse, blev der med den ene Fod gjort et Kors foran hver Hest, hvilket kaldtes at »ussen«, og havde der været to Mænd om at spænde for, spurgte den ene gjerne den anden: »haa do »ussent« ved Øggen?« Naar man spændte Hestene fra, blev der spyttet gennem hver Trækpude.

g. Før man tog et nyt Klædningsstykke paa, blev der — og bliver endnu af ældre Folk — spyttet tre Gange gennem samme, paa en Frakke eller Trøje gennem det ene Ærme, paa en Vest gennem det ene Armhul og paa et Par Buxer gennem den ene Buxe. Det samme brugtes ved nye Fruentimmerklæder.

h. Naar, som ikke var sjældent i gamle Dage med Daidens mindre gode Jagtredskaber, en Skytte flere Gange i Træk skød forbi til en Hare, som blev truffen paa en og samme Plads, troede Jægeren, det var en forvandlet Hex, det vil sige, man mente, at en i Nærheden boende klog Kone vilde paa denne Maade drille Jægeren; men denne skulde ved at anraabe Haren 3 Gange med den formodede Hexes Navn kunne fremmane denne. Lykkedes dette ikke, troede Skytten alligevel, at der var et eller andet mistænkeligt ved Haren, og det var almindelig antaget, at en saadan ikke kunde skydes, medmindre der blev lagt lidt tre Gange arvet Sølv mellem Haglene i Bøssen.

At møde en gammel Kjærling, især en rødøjet, naar man gik ud paa Jagt, troede næsten enhver Jæger for 50 Aar siden — og mange troe det vistnok endnu — absolut maatte betyde Uheld, hvilket man dog var overbevist om kunde forebygges ved at kysse Kjærlingen, og det er bleven Forfatteren fortalt af en gammel troværdig Jæger, at han med Held havde anvendt dette Middel, som vel ikke smagte godt, men var dog, syntes han, bedre end at vende hjem igjen eller gaae en hel Dag med Uheld paa Jagten.

Efterfølgende Hexeformularer ere for omtrent 10 Aar siden blevene fundne mellem en gammel afdød Kones Efterladenskaber. Forfatteren har personlig kjendt Konen, som fortalte ham, at hun — som i mange Aar var Enke — havde været meget plaget med Hexeri saavel paa Kreaturer som Folk, men havde dog endelig opnaaet at lære saa meget af de Hexemestre og kloge Koner, hun havde brugt, at hun kunde hjælpe sig selv og undertiden ogsaa en god Ven i de fleste Tilfælde. Optegnelserne ere, med lidt Forandring i Stilen, fra hendes egen Haand.

At stille Blod.

Der var en Mand, han red til Tings, han vidste Ret, men dømte Uret. Stat Blod i Christi Flod, saavist som denne Mand udi Helvede staaer. I Navn Gud Fader, Søn og Helligaand. — Skal læses 3 Gange og derefter Fadervor 1 Gang.

At stille løbske Heste.

Stat Bæster for mig, som Christus har lidt Død og Pine for mig. I Navn G. F., S. og H. Fadervor 1 Gang.

At stille en Sværm Bier.

Du lille Fugl, hvor vil Du hen, hvi vil Du flyve over Mark og Eng, vend tilbage paa Dine Ben og fald til Jorden som en Sten. I Navn G. F., S. og H. Fadervor 1 Gang.

Mod Hexeri.

Er det Onde Dig paaført i Djævelens Navn, saa gaaer det nu bort i den sammes Navn igjen. Bort Satans List, min Frelser er Jesus Christ. Klip saa i Panden 3 Klip, og tag

alle de Haar i Haanden, der afklippes, og læg tillige i Haanden en Seddel med 9 Kors og lidt Flyv Røn. Saa skal Du have Knuptørv Ild paa Arnestedet, og naar Du saa lægger Haarene og det andet paa Ilden, sig saa: er det Onde Dig paaført i Djævelens Navn, saa brænd nu op i den sammes Navn igjen. Bort Satans List, min Frelser er Jesus Christ. Stik saa i Kors \times med Saxen ned paa det, indtil det alt-sammen er opbrændt, saa er alt det Onde forbi og borte.

Naar en Væv er forhexet.

Er der Nogen, der har taget Lykken fra Væven i Djævelens Navn, og ligesom Lucifer er Himmerig forbuden, saa skal Troldmennesker være forbuden at gjøre Væven mere Skade. I Navn G. F., S. og H. Fadervor 1 Gang.

Mod Uheld til at lave Smør.

Er der Nogen, der har taget Smørlykken i Djævelens Navn, da skal den komme igjen i den samme Mands Navn. Bort Satans List, min Frelser er Jesus Christ. Fadervor 1 Gang.

Naar en Brønd er forhexet.

Tag 9 Slags Træ og tænd Ild i dem alle, læg dem saa paa en Tallerken og gæk til Brønden og gaae ret om samme. I første Omgang kastes 3 Stykker Ild i Brønden, under anden Omgang 3 Stykker og i tredie Omgang de sidste 3 Stykker. Saa er det gjort til Rette.

At signe for Vred (Forstuvning).

Jesus ned ad Bjerget red, hans højre Fod han vred, han satte sig paa Bjerget at signe, Led i Led, Kjød i Kjød, Aare i Aare. I Navn G. F., S. og H. Fadervor 1 Gang.

At signe for Orm.

I Ormel jeg besværges Eder ved den levende Gud, at I forlader det af Gud skabte Billede. Er I hvid eller rød, da skal I dø, er I sorte eller graa, da skal I forgaae. I skal ikke mere æde hans (hendes) Kjød eller drikke hans Blod, før I har lært disse Ord: I Navn G. F., S. og H. Styrk det af Gud skabte Billede. Fadervor 1 Gang.

At signe for Lus.

Jeg forbyder Dig, Du Lus! at bide i Hud og at slide i Kjød. I Navn G. F., S. og H., og saa stryge fra Hovedet 3 Gange hen ad Ryggen.

At signe for Gigt.

Den Værk og Gigt, som Du har, skal forlindres Dig saa reen, som Jesus lod sig føde af en Jomfru foruden Meen. I Navn G. F., S. og H. Fadervor 1 Gang.

At signe for Hugormbid.

Hjorten kom gangendes frem og heldede med Takkerne sine; hvi helder Du med Takkerne Din? Jeg maa vel helde med Takkerne min, da den Hugorm har bidt mig. Det skal ikke skade Dig, det skal falde ned i Jorden paa død Mands Ben. I Navn G. F., S. og H. Dette læses 3 Gange og derefter Fadervor 1 Gang.

*Formular at bruge mod Hexeri («Forgjørelse»)
i Almindelighed.*

Nu i Jesu Christi Navn, Du almægtige Abrahams Gud og Isaks Gud og Jacobs Gud, giv mig nu Naade og bevar mig naadeligen og bønør mig naadeligen paa denne min Beden for Jesu Christi Skyld, som lod sig føde i en Oxestald blandt Kreaturer og Bæster, saa de maatte se ham; men se Du nu naadelig til os i vor Elendighed med vores Kreaturer og Bæster, Føl, Køer, Kalve, Faar, Svin, Gæs og med hvad Navn det nævnes kan, og Jordens Grøde og det naadeligen velsigne fra alle onde Øjne, som komme fra Djævelens og Troldmenneskers og deres Kunster med deres Trolddom; saa bedes Du, almægtige Gud, at Du vil være vor Skjold og Beskjærmelse og velsigne os fra alle de Troldmennesker og fra Djævelens Forgjørelse, som disse Kreaturer kan være paalagt, at de forbistrede Troldmennesker ikke skal have Magt i vore Huse og Gaarde, i hvad Materie det være kan, eller hvad Kulør det have kan; stat os bi med Din Hjælp og beskjærm os fra alle onde Mennesker og fra Djævelens Trolddomsforgjørelse, som Kreaturerne kan være paalagt af de forbandede Troldmennesker her i vore Huse og Gaarde, i hvad Maade det er gjort og med hvad Navn det nævnes kan og i hvad

Materie det er, i Guld, Sølv, Staal, Kobber, Messing, Tin eller Bly, eller om det er udi Træ eller i nogen aaben Røve indsat eller nogen Steder udi Husene indsat ude eller inde eller udi Gaarden eller Gaardens Grund eller Ejendom, Ager eller Eng, eller om det er Sten udi Huller indsat, eller om det er udi Jorden nedgravet, eller om det skulde være gjort i Ilden, Vinden eller i Vandet, i Diger eller paa Kirkegaarden, udi døde Menneskers Ben, indsat eller knøt i Knuder inde i Huset eller ude i Gaarden, da skal de selv opløse den Strop, o Herre Jesu Christ, for det Baand Skyld, som Du selv blev bunden med, det baade Djævelen og Verden kunde frygte for det uskyldige Blod, som flød af Dig paa Korset, og for Lam-mets Blod, som blev udstedt (?) imellem Templet og Alteret, og oplod Gud Faders Velsignelse, saa fri og frels Dine i Jesu Christi Navn og alt det, som er bunden eller knøt i Husene eller i Gaarden, som kan være begravet eller nedsat til at fordærve Mennesker eller andre Kreaturer eller andre Ting med, som den tilhører, tag det selv Herre Jesu Christ for Din Pine og Døds Skyld, for Din Himmelfarts Skyld, hjælp, kjære Herre Gud, fra alle Troldmennesker og deres For-dærvelse!!!
